

SİVAS YÖRESİNİN JEOLJİSİ VE JEOLJİK MİRAS AÇISINDAN ÖNEMİ

Ali YILMAZ

Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü,
58140, SİVAS,

e-mail: ayilmaz@cumhuriyet.edu.tr

Sivas, Orta Anadolu Bölgesi'nin doğu ucunda yer alır. Aslında bu bölge çeşitli açılardan tüm ülkemizin değişik renklerini bağrında taşır. Örneğin, ülkeyi doğudan batıya, ya da kuzeyden güneye bağlayan ana yollar Sivas'tan geçer. Ülkenin en önemli akarsuları bu topraklardan doğar. Türkiye'nin en önemli kened kuşağı olan Kuzey Anadolu Kened kuşağının da Sivas'tan geçmesi nedeniyle, Sivas jeolojik açıdan da önemli bir bölgedir.

Sivas dolayında yaklaşık D-B uzanımlı ve farklı jeotektonik ortamları temsil eden üç önemli tektonik kuşak yer almaktadır. Bu kuşaklar K'den G'ye doğru başlıca Pontid Tektonik Kuşağı, Kuzey Anadolu Ofiyolit Kuşağı ve Toros Tektonik Kuşağı olarak bilinen kuşaklardır. Yöredeki Orta Anadolu Masifleri'nin KB uzantıları ise olasılıkla Toros Tektonik Kuşağı'nda yer alan platformun metamorfik eşlenikleridir. Bu tektonik kuşakların temel nitelikleri irdelendiğinde Sivas'ın bulunduğu yerde en azından İkinci Jeolojik Zaman (Mezozoyik) süresince doğuya doğru açılan büyük bir okyanusun var olduğu ve bu okyanusun İkinci Zaman'nın sonuna doğru kapanmaya başladığını göstermektedir.

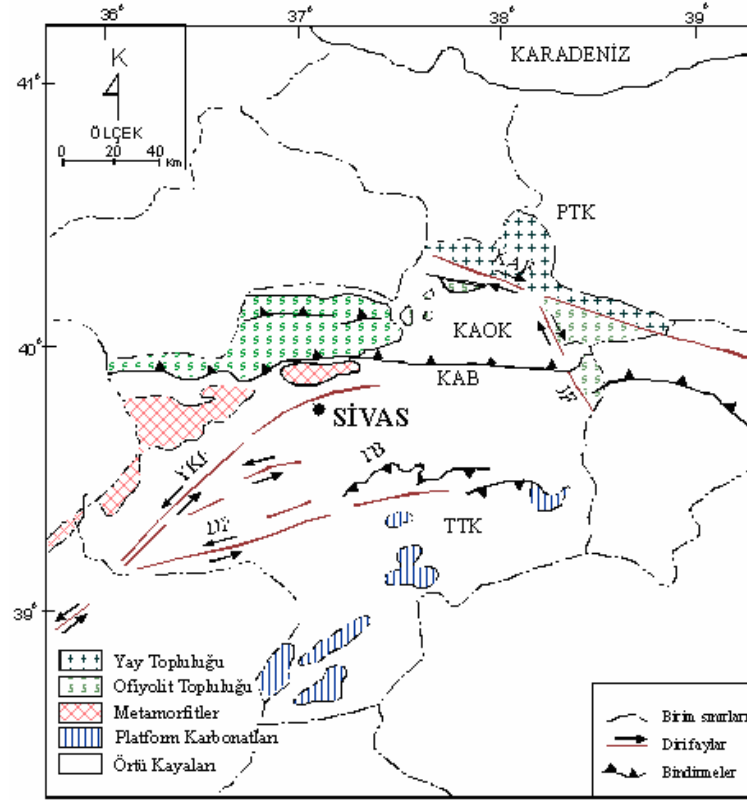
Türkiye'nin tektonik kuşaklarına ait kaya birimlerinin Sivas il sınırları içinde yer alan bölümü Şekil 1'de izlenmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2002). Bu kuşakların kayatürü topluluğu ve dizilimi de Şekil 2'de görülmektedir. Ofiyolitlerin ve büyük bir melanj topluluğunun varlığı, jeolojik geçmişte bu bölgede büyük bir okyanusun var olduğunun göstergesidir.

Tektonik birliklerin üzerinde ise Maastrichtiyen- Kuvaterner yaşta havza dolgusunu temsil eden bir istif açılı uyumsuzlukla yer almaktadır. Yani, Sivas havzası, yukarıda tanımlanan tektonik birliklerden oluşan bir mozayik üzerinde gelişmeye başlamıştır. Havza dolgusunun yanal ve dikey değişimleri irdelendiğinde söz konusu dolgunun da kendi içinde alt havzalara ayrılabilceğini göstermektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2006). Bu alt havzaların tanımları, gelişimleri ve önemli jeolojik kayıtları Sivas yöresinde daha iyi değerlendirilebilmektedir.

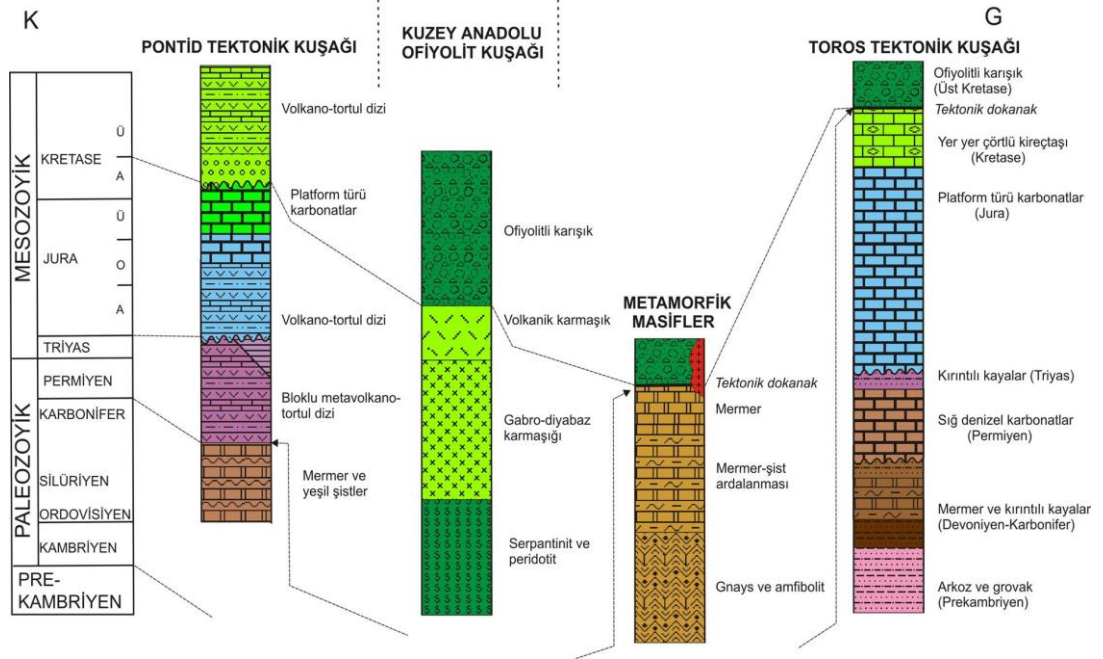
Yukarıda sunulduğu üzere Sivas dolayı tüm Türkiye'yi etkileyen büyük bir okyanusun açılıp kapandığı, önemli dağ oluşum süreçlerinin yaşandığı ve bu jeolojik olaylara ilişkin kayıtların en iyi izlenebildiği yerlerden biridir. Günümüzde jeolojik miras olarak kayda geçen veriler Sivas yöresinde daha bol oranda izlenebilmektedir. Bu bölgede yer alan kaya türü topluluğunun zenginliği ve doğasının çıplak olması dolayısıyla söz konusu kayıtların korunmasını da zorunlu kılmaktadır.

Sivas yöresinin jeolojik açıdan zengin bir alt yapıya sahip olmasının iki önemli yararı vardır. Önemli olan yararlarından biri, bu zengin alt yapıya uygun çeşitli cevher yataklarının da Sivas yöresinde oluşmuş olmasıdır. MTA'nın ve Sivas Valiliği'nin öncülüğünde yapılan envanter çalışmaları irdelendiğinde, çeşitli türlerde cevherlerin varlığı, konumları, rezervleri

ve hatta bu cevherlerin ne amaçlarla kullanılabileceğine ilişkin bilgilere kolaylıkla erişilebilmektedir (Ayaz ve diğerleri, 2012).

Şekil 1. Sivas il sınırları içinde yer alan tektonik birlikler (Yılmaz ve diğerleri, 2002).

Şekil 2. Sivas yöresinin tektonik birliklerinin dikme kesitleri (Yılmaz ve diğerleri, 2002).

Diğer önemli yarar ise, temel jeolojik alt yapının sunduğu jeolojik mirastır. Jeolojik geçmişimizi ve Günümüz'deki Jeolojik süreçleri aydınlatan jeolojik miras, yaşamla bağımızın anlaşılması açısından da önemli bir kaynaktır. Jeolojik miras olarak tanımlanan yerler, herhangi bir faaliyet sonucunda, örneğin yol yapım çalışmalar nedeniyle, zarar görebilir. Bu tür veriler yok edilirse, geri dönüşü de mümkün olmayan bir kaynağı da yok etmiş oluruz. Çünkü, jeolojik mirası temsil eden veriler, ancak milyonlarca yılda oluşabilir. Ne varki, jeolojik geçmişe dönmek de mümkün değildir.

Yol yapım çalışmaları sırasında bu tür verilerin nasıl zarar görebileceğine ilişkin iki örnek Şekil 3'de ve Şekil 4'de görülmektedir. Şekil 3'de yol boyunca ortaya çıkan Oligo-Miyosen yaştaki karasal istif çok daha kolaylıkla incelenebilir. Şekil 4'de ise aynı istif, belki çok daha fazla ayrıntı içermesine karşın, üzeri örtüldüğü için incelenemez. Yani en azından bazı veriler kayıt dışı kalır.

Şekil 3. Sivas- Kayseri yolu, Taşlı dere mevki, Oligo-Miyosen yaştaki karasal istiftin bir görüntü ve yol yapımı ürünü bir duvar.

Ayrıca, üzeri örtülü olan yamacın bir az daha geride yer alan yüzeylemeye bakınca, katmanların yamacın içine doğru olduğu, dolayısıyla duraysız bir durumun da ortada olmadığı açıkça görülmektedir. Yani böyle bir durumda yamacı sıvayarak örtmenin de bir yararı yoktur. Yanlış yapılan böylesi bir uygulama, jeolojik miras olarak tanımlanan verilere zarar verdiği gibi, son derece çirkin bir görüntü kirliliği de yaratmaktadır. Sonuç olarak, bu tür çalışmalarda, iyi bir rehberin öncülüğüne ihtiyaç vardır.

Sivas yöresinde jeolojik miras olarak korunması gereken pek çok yerler vardır. Bunların da bir envanterinin çıkarılmasında yarar vardır. Örneğin çeşitli yerlerde izlenebilen fosil yatakları, bazı temel jeolojik ilişkiler, belli bir ortamı yansıtan çökel kayıtlar (örneğin Emirhan kayalıkları), magmatik süreçleri içeren yapılar bu çerçevede gözden geçirilerek, önemli olanları kayıt altına alınmalıdır. Örneğin, Yıldız Dağı, gabro kökenli intrusif bir dağdır (Yılmaz ve Ercan, 1984). Bu dağın oluşumu ile ilgili pek çok veri, dağın yamaçlarında izlenebilmektedir. Yıldız dağının kuzey yamacı ise son derece güzel ormanlarla kaplı ve kışın kayak sporları için, ya da mesire yeri olarak değerlendirilebilecek bir konuma sahiptir.

Şekil, 4. Sivas- Kayseri yolu, Taşlı dere mevki, Oligo-Miyosen yaşıta olan karasal istif yol yapımı dolayısıyla tümüyle örtülmüştür. Böyle bir durumda artık jeolojik miras açısından değerli olan karasal istifi inceleme olanağı tümüyle ortadan kalkmıştır.

Bu tür yerler, hem jeolojik miras olarak hizmete açılabilir, hem de turizm amaçlı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Emirhan kayalıkları, hem jeolojik açıdan, hem de dağcılık sporu için karakteristik bir güzergah niteliğindedir. Ülkemizin bu değerli kaynaklarını korumak, ülkesini seven herkesin görevi olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ayaz, M. E., Şahin, M., Akıllı, N., Mercimek, S. ve Öncü, M. F., 2012, Sivas ilinin maden Potansiyeli, Sivas Valiliği ve MTA Orta Anadolu Bölge Müdürlüğü (Güncelleştirilmiş ikinci baskı), Sivas, 217s.
- Yılmaz, A., Avcı, N. ve Ayaz, M. E. 2002, Sivas ili Çevre Durum Raporu, Sivas Valiliği, Çevre İl Müdürlüğü, Sivas, 331s.
- Yılmaz, A. ve Ercan, T., 1984, Tokat ile Sivas Arasında Yer Alan Yıldızdağı Gabrosu'nun Petrokimyasal Özellikleri: Jeoloji Mühendisliği, 20, 11-16.
- Yılmaz, A., Yılmaz, H., 2006. Characteristic Features and Structural Evolution of a Post Collisional Basin: The Sivas Basin, Central Anatolia, Turkey: Journal of Asian Earth Sciences 27, 164 – 176.